

Melisa Forić

Ključno pitanje:

- 1. Treba li atentat u Sarajevu smatrati junačkim činom ili zločinom? Može li se atentat opravdati patriotskim razlozima?**
  - 2. Kakva vrsta spomenika treba obilježavati atentat u Sarajevu?**
-

T :

Ovaj modul govori o Sarajevskom atentatu, događaju koji je obilježio početak Prvog svjetskog rata i koji se spominje širom Europe. Glavna kontroverza ove teme je to što je drugačije prikazana u udžbenicima u regiji i unutar same Bosne i Hercegovine. Za neke od njih atentatori

---

I č :

- Učiti o Sarajevskom atentatu, njegovim uzrocima i posljedicama, na temelju različitih gledišta.
  - Sposobnost postavljanja jasnih povijesnih pitanja; kritička upotreba povijesnih izvora, povijesnih tumačenja (interpretacija) i perspektiva, to su neki od ključnih elemenata za razumijevanje pojedinih gledišta Sarajevskog atentata.
  - Učenici će ocijeniti povijesne izvore u smislu pouzdanosti i različitosti gledišta.
  - Učenici će razviti vještine empatije.
-

C

Cilj ove radionice je steći višestruki uvid u zadalu temu, vidjeti mišljenje atentatora i stav vlade. Učenici bi trebali nešto više naučiti o idejama koje su navele atentatore na njihov čin i uvidjeti kakve su bile posljedice tog čina. Cilj radionice je otvoriti pitanja o djelima počinjenima u ime domoljublja i o njihovoj opravdanosti. Radionica se može primjeniti na suvremene teme, vezane za terorističke napade širom svijeta.

N

:

Prvi dio radionice provodi se kao simulacija suđenja.
Razred treba podijeliti u tri grupe:

1. Tužiteljstvo
2. Obrana
3. Porota

Nastavnik će biti u ulozi suca.

Porota treba biti veća grupa učenika (pola razreda) jer ova grupa dobiva na uvid sve izvore ostalih dviju grupa 1 i 2.

K 1.:

Riječ suca – na početku sata nastavnik (sudac) daje uvod u temu objašnjavajući osnovne činjenice: što, gdje i kada. Nastavnik koristi uvodni tekst i izvore za taj dio.

90
minuta

K 2.:

Paralelni rad u grupama – svaka od tri grupe dobiva svoju grupu izvora. Grupa 1. (tužilaštvo) i grupa 2. (obrana) moraju kritički analizirati svoje izvore, naći argumente da odgovore na ključno pitanje s njihova gledišta i organizirati svoje izlaganje, tužilaštvo i obrana. Grupa 3. (porota) dobit će izmiješane izvore 1. i 2. grupe, sa zadatkom da ih pregleda i sortira prema vlastitom zaključku: koji od izvora pripada tužilaštvu, a koje bi koristila obrana.

K 3.

Izlaganja grupa – Grupa 1. i grupa 2. izlažu svoje mišljenje i zaključke na osnovi argumenata temeljenih na analiziranim izvorima. Grupe moraju izložiti svoj odgovor na ključno pitanje. Grupa 3. mora pažljivo pratiti izlaganja kako bi mogla ocijeniti koja je grupa izvršila bolju analizu, argumentaciju i izlaganje, no i koja je grupa bolje iskoristila svoje izvore. Na osnovi izloženog porota će donijeti odluku i predstaviti je (konačna presuda). Porota svoje izlaganje i mišljenje u principu treba temeljiti na izlaganjima koja je čula; svi izvori koji su dani poroti služe da zaključe koja strana (tužilaštvo ili obrana) ima bolje izlaganje te da donese presudu – odgovor na ključno pitanje.

K 4.

Zaključak i diskusija – Nastavnik i učenici daju završne zaključke o općem pitanju atentata i njegove šire posljedice i utjecaje.

R 2.

K 1.: Učenici dobivaju izvore o podizanju i uklanjanju spomenika na mjestu atentata u 20. stoljeću.

Za domaću zadaču učenici moraju analizirati izvore i dati listu prijedloga s konkretnim argumentima temeljenim na izvorima o spomeniku koji bi trebao danas obilježavati mjesto atentata u Sarajevu.

K 2.: Izlaganje prijedloga i rješenja za spomenik na mjestu atentata u Sarajevu, s argumentacijom.

K 3.: Diskusija o različitim prijedlozima i ulozi spomenika u svakodnevnom životu.

Na početku sata sudac (nastavnik) uvodi učenike u temu s glavnim činjenicama: kada, što, gdje i kako? (na osnovi sljedećih izvora).

OD

Nakon aneksionske krize izazvane pripajanjem teritorija Bosne i Hercegovine Austro-Ugarskoj (1908.-1909.) i Balkanskih ratova (1912.-1913.) posebno se zao trio odnos između Srbije i Crne Gore s jedne i Austro-Ugarske s druge strane. Austro-Ugarska je aneksijom Bosne i Hercegovine prodrišla duboko na Balkan graniči i sa Srbijom koja je spomenutim Balkanskim ratovima znatno uvećala svoj teritorij. Događanja na Balkanu tih godina pomno su pratile meunarodne svjetske sile u zao trenoj borbi za podjelu svijeta, među kojima su prednja ile Austro-Ugarska, Njemačka i Italija s jedne i Francuska, Velika Britanija i Rusija s druge strane uključuju i se diplomatskim intervencijama i spremaju i se za moguće oružni sukob. Istovremeno s ovim događajima u južnoslavenskim zemljama jačaju pokreti omladine koji prvenstveno zastupaju ideju jugoslavenstva s ciljem riješenja Habsburške Monarhije i ujedinjenja svih Južnih Slavena u zajednicu pod vodstvom Srbije. Rad omladine odvijao se putem skupina i tajnih organizacija, a oružje je djelovanja esto su bili i atentati na više predstavnike vlasti Monarhije. U uvjetima zao trenih odnosa Austro-Ugarska Monarhija kao demonstraciju svoje sile na Balkanu u ljetu 1914. godine organizira vojne manevre koje osobno predvodi prestolonasljednik vojvoda Franjo Ferdinand. Za vrijeme posjeta Franje Ferdinanda Sarajevu 28. 6. 1914. godine članovi omladinske organizacije Mlada Bosna, u kojoj su bili Gavrilo Princip, Nedeljko Čabrinović, Trifko Grabež, Vaso Čubrilović, Cvjetko Popović, Muhammed Mehmedbašić, Danilo Ilić i drugi, organizirali su i izvršili atentat na prestolonasljednika, pritom ubivši i njegovo suprugu Sofiju. Za ovaj događaj Austro-Ugarska je okrivila Srbiju, a nedugo zatim objavila joj je i rat. Nakon toga uslijedilo je uključivanje i objava rata od strane drugih europskih zemalja. Iskra nastala izvršenim atentatom upalila je veliku vatru Prvoga svjetskog rata. U historiografiji su događaji Sarajevskog atentata i umiješanosti Srbije različito prikazivani, a u atentata nerijetko je opravdavanje inom juna tva omladinske organizacije Mlada Bosna koja se ujedila osloboditi tu inske vlasti. Gavrilo Princip i drugi atentatori za jedne su bili junaci, a za druge kriminalci i ujedno osuđeni.

Izvor 2
Č

OGLA

Na narod Bosne i Hercegovine.
Mi, Franjo Josip I., car austrijski, kralj e ki itd, i apostolski kralj ugarski
STANOVNICIMA BOSNE I HERCEGOVINE
Kad je prije jednog pokoljenja Na a vojska prekora ila granice va ih zemalja, obe ano vam je da nisu do li kao neprijatelji, nego kao va i prijatelji s vrstom voljom da uklone sva zla, koja su va u domovinu godinama te ko pritiskala.

(...) Da bismo Bosnu i Hercegovinu podigli na vi i stupanj politi kog ivota, odlu ili smo se podijeliti objema zemljama konstitucionalne ustanove koje e odgovarati njihovim prilikama i zajedni kim interesima i stvoriti na taj na in zakonsku podlogu za predstavni tvo njihovih elja i koristi. Neka se slu a i va a rije , kad se unaprijed odlu uje o stvarima va e domovine, koja e kao i do sada imati zasebnu upravu.

(...) Iz toga razloga, a imaju i na pameti one veze koje su starijim vremenima postojale izme u Na ih di nih predaka na ugarskom prijestolju i ovih zemalja, prote emo Mi prava Na e suverenosti na Bosnu i Hercegovinu i elimo da se i na ove zemlje primjenjuje red nasljedstva, koji vrijedi za Na u ku u.

M. Arslanagić – F. Isaković, Istorija-Povijest, 1. Razred srednjeg usmjerjenog obrazovanja, Sarajevo 1991, 278

Izvor 3

K Š L P J

Le Petit Journal

Le Petit Journal 5 CENTIMES SUPPLÉMENT ILLUSTRE 5 CENTIMES ABONNEMENTS

Le Petit Journal agricole, 5 cent. — La Mode du Petit Journal, 10 cent.

Le Petit Journal illustré de la Jeunesse, 10 cent.

On s'abonne sans frais dans tous les bureaux de poste

Dix-neuvième Année

DIMANCHE 18 OCTOBRE 1908

Numeró 955

LE REVEIL DE LA QUESTION D'ORIENT
La Bulgarie proclame son indépendance. — L'Autriche prend la Bosnie et l'Herzégovine

http://en.wikipedia.org/wiki/File:Bosnian_Crisis_1908.jpg,
downloaded 28. veljače 2012.

Radionica, dio 1.

R

G 1. T ž

Glavni zadatak:

Na temelju primljenih izvora iz austrijskog, bosanskohercegovačkog i međunarodnog tiska i vladinih dokumenata zadatak je: kritički ih analizirati, naći argumente za odgovor na pitanje zašto na atentat u Sarajevu treba gledati kao na zločin te pripremiti prezentaciju.

Dokaz 1
č

Sarajevski muzej, Sarajevo tijekom vladavine Austro Ugarske Monarhije 1914./1918.

1. Poredaj po redoslijedu fotografije u svrhu rekonstrukcije događaja!
2. Analiziraj što je na njima prikazano i kakva atmosfera vlada u trenutku kada su slikane.

Dokaz 2

Č

M

F

F

S

S

A

-

(...) Generalni nadzornik cijelokupne austro-ugarske vojske prijestolonasljednik nadvojvoda Franjo Ferdinand dolazi danas u Bosnu i Hercegovinu. Prijestolonasljednik nadvojvoda Franjo Ferdinand budnim okom prati ovaj razvoj BiH i On im dolazi u posjet ne samo po du nosti, ve i zato to ih je srcem zavolio. Da to i vidno doka e, dolazi ovamo ne sam, ve sa Svojom prejasnom suprugom vojvotkinjom Sofijom.

Jeka radosti i veselja razli se Bosnom i Hercegovinom i narod se spremo da upotrijebi sretnu zgodu, da svojim dinasti kim patriotskim osje ajima dade vidna izraza. I ovom Mu zgodom sav narod Bosne i Hercegovine bez razlike srca punih radosti i odu evljenja kli e najodu evljenije: Dobro i sretno nam do ao, nadvojvodo prijestolonasljedni e!

*Sarajevski list (Dobro nam došao), br. 127, 25.juni 1914.
(Povjesni arhiv Sarajevo)*

Analiziraj s kakvim osjećajima narod dočekuje prestolonasljednika.

Dokaz 3

N

“Vojvoda Franjo Ferdinand i njegova supruga vojvotkinja od Hohenberga ubijeni tijekom vo nje ulicama Sarajeva, Bosna.”

<http://blog.postcardgallery.net/i/pics/nyh-06-29-1914-saraevo-assassination.jpg> (New York Herald, njujorške dnevne novine koje su izlazile u razdoblju od 1885. do 1924.), downloaded on 2. lipnja 2013.

"Katastrofa u Sarajevu. Atentat na nadvojvodu Franju Ferdinanda i vojvotkinju od Hohenberga. S bombom i Browningom. Prijestolonasljednik i njegova supruga ubijeni. Dva atentata. (...) Atentatori uhap eni. Povratak cara."

http://einstages.spiegel.de/hund-images/2009/11/16/96/e70e86700c4437f45762133de62765b5_image_document_large_featured_borderless.jpg , downloaded on 2 June 2013)

Domenica del Corriere (talijanski tjednik)

<http://previews.agefotostock.com/previewimage/bajaage/510b7d637895591db19d6200dd4aa0f2/DAE-11319783.jpg> downloaded on 27. veljače, 2012.

"Naslijednik austrijskog prijestolja ubijen je sa svojom enom od strane bosanske omladine koja se htjela osvetiti zbog oduzimanja zemlje."

(New York Times (American daily paper published continuously since 1851), 29 July 1914, Internet, <http://blu.stb.s-msn.com/l7B/4992F9D19CEEE63507ADD6D4C2BE2.jpg>, downloaded on 2 June 2013)

1. Kako je prenesena vijest u inozemnim novinama?
  2. Zašto je ova vijest izazvala veliku pažnju i interes širom svijeta?

Dokaz 4

I Č

POLITISCHE CORRESPONDENZ (Be)

DIE ERMORDUNG DER HRONFOLGERS UND SEINER GEMAHLIN — broj 11610 od 30. lipnja 1914.

Ova novinska agencija objavljuje to su be ki listovi pisali drugoga dana poslije atentata. Neue Freie Presse:

Atentat je bio balkansko ubojstvo, djelo krvo ednosti, sli no divljem saha enju. Ali, ako ovaj atentat zna i da e na i vlastaoci i nasljednici prijestolja uvijek ovako u Sarajevu biti do ekani, onda jedini odgovor mo e glasiti: Ovdje smo i ovdje ostajemo. Svi poglavari drava moraju misliti o miru, ali ne smiju dopustiti da se balkanska zaraza dalje iri jer su zlo ini zarazni.

Die Zeit:

Te ka sjenka pada na Srbiju. Njoj se sada pruila velika plemenita prilika da u ini dobro za sebe i za druge pa i za svoje suplemenike u na oj Monarhiji. Ona treba da ovu priliku iskoristi. Iza prosta kog srpskog djela u Sarajevu treba slijediti plemenito srpskog protudjelo u Beogradu.

Nikola Đ. Trišić, Sarajevski atentat u svjetlu bibliografskih podataka, Veselin Masleša, Sarajevo 1980, 21.

1. Kako je ovaj događaj predstavljen u stranim novinama?
2. Za što je ovaj događaj izazvao toliko pozornosti u javnosti i svijetu?

Dokaz 6

G

HISTORIJA ATENTATA

eraji je pucao na zemaljskog poglavara Bosne i Hercegovine generala Vare anina da bi vrhovima Austro-Ugarske Monarhije stavio na znanje da omladina u otvaranju Sabora prozire njihove namjere (...) Luka Jukić pokušao je (8. 6. 1912.) atentat na kraljevskog komesara Slavka Cuvaja da bi vladajući mađarskoj gospodiji izrazio stav nacionalne omladine kako Hrvatska nije ugarska, već svoja — hrvatska. U opredjeljenju pripadnika jugoslavenskog nacionalno-revolucionarnog pokreta, u prvom redu Mlade Bosne, za atentate kao metodu borbe protiv tute inske vlasti, nacionalno oslobodjene enje i ujedinjenje, djelovale su ne samo odreene političke i društvene prilike nego i duhovni, kulturno-politički utjecaji, bez kojih se ne može objasniti njihova moralna i intelektualna fizionomija, njihov povijesni lik.

Enver Redžić, Omladinski pokret i sarajevski atentat, Prilozi za istoriju BiH, Posebna izdanja ANUBiH, LXXIX, Odjeljenje društvenih nauka, knj. 17. Sarajevo 1987, 318-319.

1. Zašto su u ovo vrijeme organizirani atentati?
2. Koji je bio njihov cilj?

Dokaz 5

Č

F F

S A
M .

Bili su to dani veselja, dani oduvijek. Tko ih se ne sječe? (...) Narod ih je radostan primio jer je taj posjet odlikovanje, pozdravlja ih je kada su se iznenada pojavili u Sarajevu jer se oduvijek gledaju i oduvijek svoga budućeg vladara. (...) I napokon je došao zadnji dan njihova boravka u Sarajevu — i odjednom se a i radosti do vrha napunila najgora omotica. I radost i veselje iznenada se naglo rasplinjuje pod dojmom strahovitoga, bogumorskoga ina kojemu pada i rtom dragocjeniivot nadvojvode prijestolonasljednika Franje Ferdinanda i vojvotkinje Sofije Hohenburg. (...) Usred srca danas duboko radošenje Bosne le i mrtvo tijelo na nade i ponosa Habsburške Monarhije. (...).

Dokaz 7

S ž

č -

S

PREPIS ZEMALJSKA VLADA ZA BOSNU I HERCEGOVINU, broj 5544 Press Sarajevo 9. lipnja 1914.

Postojanje jedne nacionalisti ko-revolucionarne organizacije u Sarajevu. Prije nekog vremena, po svoj prilici ne vi e od godine, postoji u Sarajevu omladinska organizacija pod imenom koje naivno zvu i »Srpsko-hrvatska nacionalisti ka omladina«. Ova organizacija nema neki „vrst izgled“, nego je to na prvom mjestu organizacija u enika U iteljske kole, zatim srednjo kolaca, a ima i nekoliko omladinaca iz trgova kog i zanatljskog stale a. Ona nema posebnih pravila ni vlastiti prostor za rad. Temelj njene djelatnosti ine statuti zloglasnog Narodnog ujedinjenja ili Narodnog jedinstva iz Beograda, kome je u svoje vrijeme pripadao i atentator eraji . Svrha i zadatak ove organizacije je da se sva omladina slavenskog juga obrazuje u jedinstvenom duhu i organizira u smislu jedne u svakom pogledu ujedinjene jugoslavenske dr ave pod vrhovnim srpskim gospodstvom, dakle izrazito odvajanje od habsbur kog prijestolja (Od nesnosnog habsbur kog jarma).

Centri ovoga pokreta jesu Beograd, Zagreb, Ljubljana i Sarajevo, a u svim sjedi tima srednjih kola trebale bi se organizirati podru nice.

V. Bogičević, Mlada Bosna, Sarajevo 1954.

Dokaz 8

S d

Muzej Sarajevo, Sarajevo u Austro-Ugarskoj 1914-1918

Pronađi u izvoru ocjene vlasti o ulozi i idejama omladinskog pokreta i njegove povezanosti s atentatom.

1. Analiziraj sliku atentatora na suđenju.

2. Kakve emocije možeš prepoznati na njihovim licima?

Dokaz 9

N č : S č

Sje anje na ishod istrage u Sarajevu glasi: Istraga koju je sud u Sarajevu vodio nad Gavrilom Principom i drugovima zbog izvr enog zlo ina 15. lipnja ove godine i zbog sudjelovanja u njemu dosad je utvrdila ovo:

1. Plan da se nadvojvoda Franjo Ferdinand ubije za vrijeme svog bavljenja u Sarajevu, pripremili su u Beogradu Gavrilo Princip, Nedeljko abrinovi i Trifko Grabe uz pomo majora Voje Tankosi a.
2. est bombi i etiri Browning revolvera sa streljivom kojima su se zlo inci poslu ili kao oru jem, nabavili su i dali Principu, abrinovi i Grabe u, u Beogradu, neki Milan Ciganovi i major Tankosi .
3. Bombe su ru ne granate koje potje u iz skladi ta oru ja srpske vojske u Kragujevcu.
4. Da se osigura uspjeh atentata, Ciganovi je pou avao Principa, abrinovi a i Grabe a u rukovanju granatama i uvje bavao ih u jednoj umi pored streli ta na Top ideru u ga anju iz Browning revvera.
5. Da bi Principu, abrinovi u i Grabe u omogu io prelazak preko bosansko-hercegovske granice i da bi omogu io nezakonitu nabavu njihovog oru ja, Ciganovi je organizirao cijeli jedan tajni sustav prijenosa. Ulazak zlo inaca s njihovim oru jem u Bosnu i Hercegovinu izvele su pograni ne vlasti apca (Rade Popovi) i Loznice, kao i carinski slu benik Radivoj Grbi iz Loznice uz pomo vi e drugih osoba.

Politika, br. 3769, 12. srpnja 1914.

GR PA 2. OBRANA

GLAVNI ZADATAK

Obrana će

Dokaz 4

S Č G P

Pr.: Kojega ste mi ljenja?

Op.: Ja sam nacionalist jugoslavenski i te im za ujedinjenjem Jugoslawena u koju bilo dravnu formu, da se oslobode od Austrije (69).

Pr.: Kakvo je bilo mi ljenje o Austriji u va im krugovima?

Op.: Bilo je mi ljenje da je Austrija zlo u na em narodu, kao to fakti no i jest i da nije potrebna (70).

Pr.: Kakvo je bilo mi ljenje to se ti e Srbije, bi li za Bosnu bilo korisno da se pripoji Srbiji?

Op.: Bilo je mi ljenje da se ujedine Jugoslaveni. Razumije se, Srbija kao slobodni dio Jugoslavene imala bi moralnu dunost da pomogne tom ujedinjenju, da bude kao to je bio Piemont u Italiji (70).

Pr.: Kakvog je mi ljenja bio ili u politi kom pogledu?

Op.: On je nationalist kao i ja, Jugoslaven.

Pr.: Dakle, istog mi ljenja kao i vi?

Op.: Jest, da se moraju ujediniti Jugoslaveni.

Pr.: Pod Austrijom?

Op.: Bo e sa uvaj. Ja nisam bio za dinastije. Tako daleko nismo i li, nego smo mislili: ujedinjenje, pa kako budu prilike (81).

Branitelj: dr. Premu i : Da li vi vjerujete u Boga ili ste ateist?

Op.: Ateist (105)

Bilješke iz stenograma sa procesa protiv zavjerenika u Sarajevskom atentatu 1914 g.) DAS, akv. br. 828. u: V. Bogičević, Mlada Bosna, Sarajevo 1954..

Koje ideje i osjećanja prevladavaju u odgovorima Gavrila Principa u stenografskim bilješkama?

Dokaz 5

S Č N Č Ć

Pr.: Jeste li bili kad nationalist?

Op.: Jesam, ali sam zadrao svoje anarchisti ke ideje.

Pr.: Jesu su li drugi bili takvi?

Op.: Drugi su bili radikalni nationalisti.

Pr.: To to zna i radikalni nationalist?

Op.: Ujedinjenje svih Srba pod jednom krunom. Uspostava starog Duanova carstva.

Pr.: Pod Austrijom?

Op.: Ne.

Pr.: Koja je bila te nja da se to oivotvorili?

Op.: Rat protiv Austrije radi odvajanja Bosne i Hercegovine, Srijema i Banata.

Pr.: Avi ste se slagali s njihovim nazorima?

Op.: Moj ideal bio je jedna jugoslavenska republika, uopće slavenska republika.

Pr.: Kako vi mislite da se to može oivotvoriti?

Op.: To je nemoguće legalnim na inom.

Pr.: Kako to može biti, u Srbiji ima jedna dinastija, je li obljubljena?

Op.: Jest.

Pr.: Kako si vi dakle to predstavljate?

Op.: Mislim da bi se to moglo posti i organizacijom kao to ju je proveo Macini u Italiji. Ali, budući da su Srbijanci i svi oni me u kojima sam se kretao imali za ideal odvajanje Bosne od Austrije, a pripojenje Srbiji, to smo se u tom mogli slagati. Samo smo se razdvajali u tome to su oni pristaže dinastije pod krunom Karađorđeva, a ja sam do kraja ostao dosljedan anarchisti kima idejama. Mogao sam se promijeniti samo utoliko da bih njima kao neki kompromis dozvolio da ta dinastija ili ako je moguće sam kralj Petar dok je iv da ostane kralj, ali poslije njegove smrti da nastane jugoslavenska republika (27, 28).

Pr.: Kakvu ti vjeru ima, jesu li teista ili ateist?

Op.: Ateist (39)

Bilješke iz stenograma sa procesa protiv zavjerenika u Sarajevskom atentatu 1914 g.) DAS, akv. br. 828. u: V. Bogičević, Mlada Bosna, Sarajevo 1954..

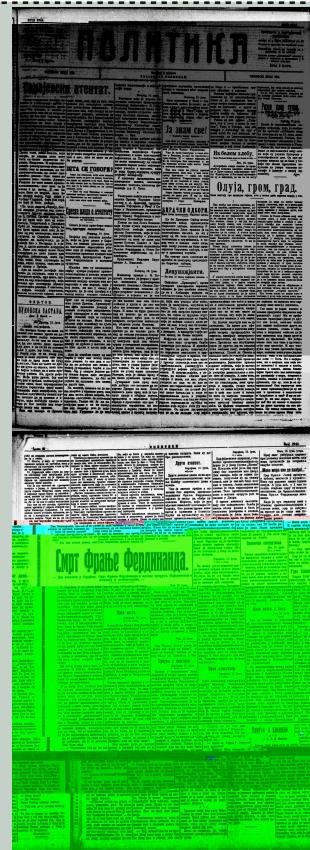
Što o ciljevima i vlastitim osjećanjima govori Nedeljko Čabrinović u stenografskim bilješkama?

Dokaz 6

Č P

Krvav sarajevski događaj na inio je u Beogradu dubok utisak u svim slojevima društva. Taj utisak utoliko je dublji, to svi mi iz iskustva znamo da je kao odgovor na ovo krvavo djelo, do i itav niz nezgoda za naš narod u Austro-Ugarskoj Monarhiji. (...) (...) Po svom starom običaju, be ka tampa udariti je sad opet optužiti protiv srpskog naroda i Srbije. Srpski narod biti je kriv zato što su atentatori abrinovi i Princip Srbi po narodnosti. Srbija je biti kriva zato što je jedan od tih atentatora, kako telegrami iz Sarajeva javljaju, izjavio na saslušanju da je ranije bio u Beogradu. A i jedna i druga optužba absurdna je. Niti sav narod može biti odgovoran za djelo jednog ili dvojice pojedinaca, niti Srbija može biti odgovorna za djela nekog ovjeka, zato što je on bio u Srbiji. (...)

*Politika, br. 3744, 17. lipnja 1914.
Narodna biblioteka Srbije, On line katalog*

DENJE A JE

Optoživo je proces Principu, abrinovi u i drugovima zbog ubojstva Franje Ferdinanda i njegove žene. Državni tužitelj sarajevskog suda optužuje Principa i još dvadeset dvojicu njegovih drugova za veleizdaju, dva ubojstva s preduzimljivim ljaljem. Pored njih druga trojica optužena su za suušni tvođu u prikrivanju oružja koje je nabavljeni da bi se njime izvršili atentati. U optužbi se izlaže postupak zavjere pripremljene u Beogradu od strane Narodne odbrane, i opisuje putovanje zavjerenika i krijuću arenju oružja u Bosnu, na koju su zavjerenici uspjeli pronaći i suušni esnike u Sarajevu i druge pojedinosti oko atentata. Izlaže i motive atentata, koji je politički događaj prvoga reda, optužujući irentističke djelovanje velikosrbijanskih krugova u Beogradu koji dopiru do samoga dvora i sustavnog rad protiv Austro-Ugarske i Habsburške dinastije u Srbiji, Hrvatskoj i Bosni, rad kojemu je jedini cilj da se Austro-Ugarskoj Monarhiji otmu Hrvatska, Dalmacija, Istra, Bosna, Hercegovina i provincije južne Ugarske, naseljene Srbima, i da se te zemlje pripoji Srbiji. Urotnici Princip i abrinovi priznali su, kako se tvrdi u jednom telegramu iz Sarajeva, da su bili potaknuti mrnjom prema Monarhiji i velikosrbijanskim nacionalistima kroz osjećajima koji te ujedinjuju svi Jugoslaveni, uništenu Austro-Ugarsku i stvarajući velikog srpskog carstva. Radi toga oni su isplanirali atentat na vojvodu Franza Ferdinanda, plan koji su i ostvarili.

*Politika, br. 3842, 6. listopada 1914..
Narodna biblioteka Srbije, On line katalog*

J

č č .

Be 15. listopad

Na kraju sarajevskog procesa abrinovi je zavrijedio svoj iskaz ovim riječima: Zaista nismo znali da je pokojnik otac, da ima djecu, tek smo ovdje saznali. Potreseni smo do dna dužne njegovim posljednjim riječima koje je izgovorio svojom ženom: Ne umri! Ivi za svoju djecu (i tava dvorana plala). Može biti da sam zlikovac, ubojica. Radite sa mnom, to znate: ali zaklinjem se Bogom, samo želim da stari car, da djeca, u svojim dužnostima oproste zato što smo mi zgrijali ili prema njima. Vi suti po aljite nas odmah u smrt. Nismo obični zlikovci, samo smo zavedeni mladići. Dalje nije mogao govoriti od plala. Zatim se predsjednik okrenuo optužnicima i upitao: Eli li još tako da govoriti? Vrsto i odlučno ustao je tada Gavrilo Princip (...), rumen od uzbuđenja, ali tako pribran da se vidi kako vlada svom snagom svojom, glas mu je energičan i izjavljuje: Poticanja sa strane u ovom atentatu nije bilo. Kad je abrinovi ovdje drukčije govorio, on je rekao, a lako je državni tužitelj, koji je takođe dokazati. Nas nitko nije unajmio! Voljeli smo svoj narod, poznavali smo prilike u kojima je, znali smo dobro za sve njegove jude. To je istina.

*Politika 3850, 14. 10. 1914.
Narodna biblioteka Srbije, On line katalog*

1. Kako srpski tisk izvještava o atentatorima i njihovom suđenju?
2. Koji se argumenti za obranu mogu izvući iz navedenih tekstova?
3. Kako se može objasniti razlog zašto je slika Gavrila Principa jedina objavljena slika u novinama Politika u 1914. godini?

K

ž S

?

Učenici dobivaju izvore o postavljanju i uklanjanju spomenika s mjesta atentata u 20. stoljeću.

Za domaću zadaću učenici moraju analizirati izvore i elaborirati prijedloge s konkretnim argumentima temeljenim na izvorima, o spomeniku koji bi trebao danas obilježavati mjesto atentata u Sarajevu.

DOMAĆA ADAĆA – analizirati i pripremiti prijedlog spomenika koji bi trebao obilježavati mjesto Sarajevskog atentata danas.

OD

Događaji koji su obilježili određene trenutke povijesti markirani su ne samo u dokumentima, knjigama i sjećanjima već se na mjestima gdje su se oni odigrali podi u spomenici. Mjesto gdje se dogodio Sarajevski atentat jedno je od mesta koje se nastojalo sačuvati od zaborava podizanjem spomenika koji će generacijama poslje govoriti o događaju koji se ovdje zbio 28. lipnja 1914. godine. Danas, stotinu godina nakon atentata možemo govoriti o spomenicima koji su se mijenjali u vezi s ideologijom vladara i političkih okvira unutar kojih su se Bosna i Hercegovina i Sarajevo tijekom svoje povijesti nalazili. Godine 1917. na Latinskom mostu, na mjestu ubojstva podignut je spomenik nadvojvodi Franji Ferdinandu i njegovoj supruzi Sofiji, pod nazivom „Spomenik umorstvu“. Uspostavom Kraljevine SHS (1918.) uklanjanje spomenika koji veli aždu Habsburšku Monarhiju postaju prioritet nove vlasti te je u ožujku 1919. godine spomenik uklonjen. Na mjestu atentata potom je postavljena spomen-ploča u čast Gavrila principu i atentatorima. Paralelno s tim na groblju uz crkvu sv. Arhanđela Mihaila na Kovačevu u Sarajevu 1920. podignuta je zajednička grobnica atentatorima u kojima su sahranjene njihove kosti i postavljeno je spomenobilje. Zajednička grobnica i spomen-kapela očuvale su se do danas. Njemačke okupacijske trupe su nakon dolaska u Sarajevo 1941. godine uklonile spomen-ploču u pripadnicima Mlade Bosne. Nakon oslobođenja 1945. nove vlasti Narodne Republike Bosne i Hercegovine podigli su 6. svibnja spomen-ploču u pripadnicima Mlade Bosne, a nedugo zatim je postavljen odjevstopa Gavrila Principa (1956.). Na mjestu atentata otvoren je Muzej Mlade Bosne (1953.), a most preko Miljacke nazvan je most Gavrila Principa. Godine 1992. po etkom rata u Bosni i Hercegovini i opsade Sarajeva, spomen-ploča i otisci stopa Gavrila Principa premješteni su. Muzej je nakon rata promijenio ime u Muzej Sarajeva 1878. – 1918. a postavljena je nova spomen-ploča s natpisom na bosanskom i engleskom jeziku. Nekadašnji most Gavrila Principa danas nosi ime Latinska ulica. Analizirajući spomenobilje ja na mjestu atentata, možemo pratiti kako se mijenjalo sjećanje na sami Sarajevski atentat i njegove sudionike.

Izvor 1

S
S 1917.

F S

„Na ovom mjestu Nadvojvoda Franjo Ferdinand i njegova supruga Sofija dodele svoje životne i prolijeće krv za Boga i domovinu.“

Natpis na spomeniku iz 1917.

muzej grada Sarajeva

Izvor 2

S
1920.

Sarajevo, 6. lipnja

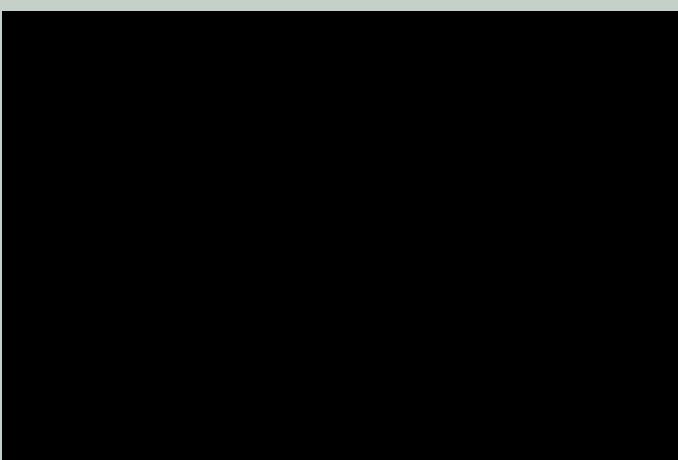
Stradan, na svetog Jovana, obaviti će se formalna sahrana kostiju vidovdanskih heroja, Gavrila Princa, Nedeljka abrinovića, Jakova Milovića, braće Mitra i Nege Kerovića, koji su u pratinji Sokola preneseni iz Terezina u koj.

Procesija kreće kod glavne potječe, gdje je Lujo Novak odratići govor, prema mjestu gdje je Gavrilo Princip ubio Franju Ferdinanda i njegovu suprugu, na Vidovdan 1914.

Na tom mjestu Vasilij Grčić govoriti će o značaju Vidovdanskog atentata, a zatim će zbor otpjevati „Hej, truba u.“

Posebna grobnica izgrađena je na groblju Kolevco, gdje će ostatci Gavrila Princa i njegovih drugova biti položeni sutra.

Politika, br. 4384 od 7. lipnja 1920

Blagosloven onaj koji vježno živi.

Imao se za to i roditi.

Vidovdanski heroji:

Nedeljko abrinović

Veljko ubrilović

Gavrilo Princip

Danilo Ilić

Nego Kerović

Mihailo Mirković Jovanović

Jakov Milović

Bogdan erajid

Trifko Grabež

Mitar Kerović

Marko Perišić

1914.

Kapela Sv. Arhanela Mihaila i natpis na spomen-ploču i na grobnici, fotografija autora.

Izvor 3

F **N** **č** **G**
P **S** ,
1941.
(Youtube) :// . . / ?
= H H - Q& = -
& =G23 АНТ009КААДАА

Izvor 4

S **G** **P** **č**
1945.

SA OVOGA MJESTA 28. JUÑA 1914. GODINE
GAVRILO PRINCIPI SVOJIM PUCNJEM IZRAZIO
NARODNI PROTEST PROTIV TIRANIJE I
VJEKOVNU TE NJU NA IH NARODA ZA
SLOBODOM.

Spomen ploča postavljena 6. svibnja 1945.
Spomen stope Gavrila Princa postavljene 1956.

<http://g-ecx.images-amazon.com/images/G/01/wikipedia/images/b67c09a14e346968a34ce5b9ec165b8746cee8aa.jpg>

Izvor 5

N
č
č

(8. 1945.)

Otkrivanje spomen-ploče Gavriliu Principu
Kao dio prvog Omladinskog kongresa, 7. travnja u 16:00 asova, veliki skup u parku Cara Du ana u Sarajevu otvorio je manifestaciju otkrivanja spomen-ploče velikom narodnom junaku i mu eniku, borcu za slobodu i bratstvo svih naroda Jugoslavije, Gavriliu Principu. (...) Nakon govora, formirana je povorka koja je otišla do povijesnog mjeseta, Principovog mosta, gdje je metak Gavrila Principa najavio smrt svima koji pokušaju nametnuti ropstvo na em narodu.

Nova ploča postavljena je na istom mjestu gdje je stajala i prethodna u spomen Gavriliu Principu, koju je neprijatelj uklonio prvih dana okupacije (...).

Otkrivanje ploče prisutni su pozdravili riječima: „Slava neumrlom narodnom heroju Gavriliu Principu i njegovim drugovima“.

Oslobodjenje, 8. 05. 1945

Izvor 6

F - č 2002.

SA OVOG MJESTA 28.JUNA 1914.GODINE
GAVRILO PRINCIP JE IZVRŠIO ATENTAT NA
AUSTROUGARSKOG PRESTOLONASLJEDNIKA
FRANCA FERDINANDA I NJEGOVU SUPRUGU
SOFIJU

FROM THIS PLACE ON 28 JUNE 1914
GAVRILO PRINCIP ASSASSINATED THE HEIR
TO THE AUSTRO-HUNGARIAN THRONE
FRANZ FERDINAND AND HIS WIFE SOFIA

fotografija autora, 2002

IDEO MATERIJAL

1. K

http://www.youtube.com/watch?v=5_qvMykIn20

2. F

č 1941.

<http://www.youtube.com/watch?v=zeHbpHye-jQ&feature=g-hist&context=G23aececaHT009KAADAA>